

9. Охріменко А.Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі / А.Г. Охріменко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 394–403.

Григорьева Я.В. Финансового обеспечения туристической отрасли: состояние и проблемы.

Рассматривается актуальность финансового обеспечения туристической отрасли. Осуществлена оценка состояния финансового обеспечения туризма. Предложено улучшение финансового состояния туристической отрасли на основе зарубежного опыта.

Ключевые слова: туристическая отрасль, финансовое обеспечение, инвестирование туризма.

Grigorieva Y.V. Financial support of a tourism sector: state and problems.

The article considers the relevance of financial support of tourism. The estimation of financial support of tourism is also done. It is suggested the scheme of improvement of the financial condition of the tourism industry on the basis of foreign experience.

Key words: tourist industry, financial support, investment of tourism.

Стаття надійшла 9 жовтня 2012 р.

УДК 343.911

Л.Ф. Гула

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ І ПРИПИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОТИДІЄЮ ЗАКОННІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто питання щодо виявлення та припинення злочинів, пов'язаних із протидією законній господарській діяльності.

Ключові слова: господарська діяльність, протидія, рейдерство, попередження, виявлення злочинів.

Постановка проблеми. Розпочавши демократичні перетворення, Україна зіштовхнулася зі значними перешкодами на шляху побудови нових суспільно-політичних і економічних відносин, зі зростанням злочинних проявів. Кримінальна небезпека перебуває в епіцентрі найгостріших проблем, які тривожать суспільство, вона створює серйозну загрозу життю, здоров'ю, правам і свободам

громадян, суспільству та національній безпеці держави. Особливу небезпеку для суспільства становить діяльність злочинних угруповань. Вона посягає на органи управління та влади, заражає їх корумпованістю, впливає на стан суспільства, її зростаючі масштаби негативно позначаються на економічному процесі розвитку держави, демократизації суспільного життя країни.

Сучасна групова злочинність, яка переростає в організовану і схильна до нескінченного зростання, використовує нові можливості (законні чи незаконні) для отримання надприбутків, що у кінцевому результаті може призвести до заволодіння владою в країні та завдати великої шкоди міжнародному співтовариству.

Організовані угруповання посилюють свої позиції через монополізацію окремих видів економічної діяльності, використовуючи відсутність надійних механізмів захисту ринкових відносин та прагнучи зберегти панівне становище в розподільчій сфері, блокують процеси реформ, лобіюють прийняття необхідних законів та інших нормативних актів. В окремих галузях суспільного життя злочинні угруповання, користуючись своєю безкарністю та бездіяльністю правоохоронних органів, діють дедалі зухваліше, контролюють найприбутковіші види бізнесу та певні території, вчиняють особливо тяжкі та тяжкі злочини. Здійснення ефективної протидії груповій злочинності у сфері економіки у цілому стримують прогалини чинного законодавства, низький рівень відомчої нормативної бази, недосконалість організаційно-тактичних моделей оперативно-розшукового забезпечення виявлення та документування злочинних груп у сфері економіки, а також недоліки у сучасній науковій та методичній розробці щодо протидії зазначеним формам злочинних утворень.

Виявлення злочинності у сфері господарської діяльності сьогодні становить суттєву проблему, способи вчинення злочинів у цій сфері набувають дедалі більшої витонченості, замаскованості та професійності, злочинні прояви стають дестабілізуючим чинником суспільного життя, негативно впливають на стан економіки та правопорядок. Підтримка і забезпечення належного стану економіки є однією з головних функцій держави. Значну частину зазначеної функції виконують оперативні підрозділи ОВС. Необхідність впливу на певну частину господарських відносин з боку вказаних підрозділів зумовлена реальною загрозою заподіяння негативних наслідків економіці держави, що виникають під час здійснення протидії законній господарській діяльності.

Стан дослідження. Проблеми виявлення та розкриття злочинів у сфері господарської діяльності розглядалися в роботах

П.П. Андрушка, Н.О. Гуторової, М.Л. Давиденка, В.В. Ключова, М.С. Короткевича, Ф.А. Лопушанського, С.І. Ніколаюка, Д.Й. Никифорчука, О.І. Перепелиці, О.О. Руденка, Л.П. Скалозуба, Ю.Л. Титаренка, В.П. Філонова та ін.

Мета статті полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні діяльності оперативних підрозділів щодо запобігання та виявлення злочинів, пов'язаних із протидією законній господарській діяльності.

Виклад основних положень. В умовах розбудови України, утворення її ринкової інфраструктури центр проблем зміщується у сферу забезпечення економічної безпеки держави, оскільки найбільш небезпечні загрози національній безпеці тепер знаходяться саме в сфері нормалізації економічних процесів [1, с. 4]. Основна проблема полягає в тому, що, з одного боку, уряд стимулює ринкову економіку як систему, що повинна регулюватися самостійно, за допомогою здорової конкуренції, зміцнення прав законних правовласників тощо, а з іншого – злочинці намагаються максимально протидіяти законній господарській діяльності, тобто вимагають її припинити чи обмежити (зменшити обсяг випуску товарів, укладення невігідних договорів тощо). Метою цього є: збільшення частки власності на економічному ринку; усунення конкурентів; встановлення контролю за реалізацією товарної продукції та постачанням виробництва сировиною і матеріалами; незаконне придбання активів компаній та ін.

Таке становище сприяє поглибленню економічної кризи в Україні, прагненню урядів, які постійно змінюються, подолати її шляхом дерегуляції і лібералізації економічних відносин, посилює поглинання окремих корпорацій-агресорів інших підприємств протиправним шляхом – рейдерством.

Рейдерство – вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [2].

Рейдерство в Україні здебільшого полягає у набутті сумнівними шляхами тимчасового права розпоряджатися активами та якнайшвидшим продажем цих активів пов'язаним із рейдером особам, із наступним перепродуванням вилучених активів з метою унеможливити їхнє повернення законним власникам.

Рейдер – фізична чи юридична особа, спеціаліст із перехоплення оперативного керівництва або власності фірми за допомогою спеціально інсценованого бізнес-конфлікту [3, с. 8].

Основними об'єктами рейдерів є ВАТ (відкриті акціонерні товариства) та ЗАТ (закриті акціонерні товариства), хоча під їх атаки

потрапляють і ТОВ (товариства з обмеженою відповідальністю), що є фінансово нестабільними, де існує конфлікт між власниками.

Джерелами інформації про факти підготовки чи вчинення таких злочинів є:

1. Оперативна інформація, отримана оперативними підрозділами ОВС у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності.

2. Заяви і скарги юридичних, посадових осіб та громадян.

3. Відомості, що висвітлюються у ЗМІ, котрі знаходяться у вільному доступі. Тут, зокрема, вивчається моніторинг преси, де згадується про організації, які домінують на ринку і котрі потерпають від рейдерства.

4. Інформація, що надходить від державних і контролюючих органів:

– відомості, що надаються для податкових органів юридичною особою;

– відомості про експортні та імпорتنі операції (митниця);

– відомості про зареєстровані на компанію нерухомість та транспортні засоби тощо.

Оперативний інтерес становлять дані, які знаходяться у власників корпорацій (фірм, підприємств):

а) корпоративна інформація:

– засновницькі документи;

– положення, що регламентують діяльність органів управління корпорації;

– протоколи зборів акціонерів;

– протоколи засідань нарад директорів;

– відомості про дочірні та залежні товариства;

– про величину і структуру статутного капіталу;

– оперативна інформація про зміни в реєстрі акціонерів компанії;

б) фінансово-економічна інформація:

– про бухгалтерські баланси;

– про наявність і структуру дебіторської і кредиторської заборгованості;

– про наявність ліквідного майна і його правовий статус;

– про наявність податкового заставлення майна;

– про контрагентів компанії;

– інформація про податкову і банківську історію підприємства;

в) відомості про менеджмент і власників компанії:

– про посадових осіб компанії;

- про кількості акцій, що належать окремим власникам, їх частка в статутному капіталі;
- способи придбання і оплати акцій, що складають статутний капітал;
- інша інформація.

До осіб, які становлять оперативний інтерес у протидії законній господарській діяльності, належать:

1. Гравці на ринку, що використовують тактику злиття економічних структур для розширення свого бізнесу, які входять до:

- фінансово-промислових груп, що будують вертикально інтегровані у холдинги (від сировини до покупця);
- прямих конкурентів, що прагнуть контролю над більшою частиною локального ринку конкретної продукції або послуги;
- інвестиційних компаній, для яких недружні поглинання є способом заробітку;
- спеціалізованих компаній, що діють на користь існуючих або потенційних замовників;
- корпоративних шантажистів.

2. Корумповані посадові особи центральних або місцевих органів влади, органів судової системи, правоохоронних і контролюючих відомств.

3. Представники кримінальних структур (члени організованих злочинних формувань, їх лідери та «авторитети»), які залучаються для вчинення психологічного тиску на керівництво корпорацій (підприємств) або для фізичного захоплення компанії, а також для фізичного знищення їх власників чи близьких родичів або майна.

До категорії осіб, які можуть володіти інформацією про підготовку та вчинення злочину, на нашу думку, належать працівники державних органів та громадських об'єднань, які беруть участь у контролі за господарською діяльністю взагалі та діяльністю, що підлягає ліцензуванню. При цьому необхідно враховувати, що існує значна відмінність між особами, які беруть участь у господарській діяльності (робітники) і можуть знати, про економічні проблеми компанії (підприємства), та особами, які організують таку діяльність (виконавчі директори, головні бухгалтери, економісти та ін.).

Пропозиція зменшити обсяг промислового виробництва може бути виявлена на будь-якому з її етапів підготовки до поглинання компанії, тому завдання оперативних працівників відрізнятимуться залежно від форм готування протидії законній господарській діяльності. Характеризуючи специфічні риси процесу пошуку інформації, що виникають у матеріальній сфері в результаті протидії законній господарсь-

кої діяльності, насамперед необхідно зазначити, що суб'єкт пізнання (оперативний працівник) повинен чітко з'ясувати для себе особливості нормального функціонування тієї або іншої галузі економіки, технології здійснення певних господарських операцій, діяльність щодо (розподілу) купівлі й продажу акцій, порядок змінення власника підприємства тощо. Відповідно до особливостей нормального функціонування певної галузі економіки та здійснення господарської діяльності у певній формі можна визначити найбільш вірогідні напрями пошуку слідів матеріального характеру, що містять відомості про протиправність (злочинність) діяння.

Суб'єкт пізнання стикається з необхідністю вивчення (пошуку) слідів, що виникли (виникають) під час готування чи вчинення злочину як в ідеальній, так і в матеріальній сферах. Ці зміни можуть бути виявлені при переоформленні договорів (контрактів) на постачання сировини та реалізацію готової продукції, оголошення в ЗМІ про термінове виставлення підприємства на продаж тощо. Отже, для виявлення ознак злочину необхідно передовсім визначити об'єкти, на які злочинці мають намір здійснити поглинання чи захоплення. Перелік заходів залежить від етапу і господарської діяльності, на якому ця діяльність може бути направлена.

Наприклад, підготовку до укладення угоди, виконання якої може призвести до матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, чи вимогу не виконувати укладену угоду, можна виявити шляхом економічного аналізу, а погрозу вбивством чи нанесенням тяжких тілесних ушкоджень щодо припинення законної господарської діяльності можна зафіксувати тільки за допомогою сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності.

До наступної категорії осіб, які можуть володіти інформацією про підготовку та вчинення злочину, належать особи, які є потенційними злочинцями, внаслідок певних навиків та вмій (чи обізнаності з певними фактами), або певних дій (на момент здійснення пошукових заходів), а саме: особи, які раніше займалися господарською діяльністю, особливо яка підлягає обов'язковому ліцензуванню (працювали на підприємствах, установах та організаціях), отримавши досвід роботи, відповідні навиків та кваліфікацію, звільнились за власним бажанням; особи, які працюють чи працювали в охоронних (в тому числі приватних) структурах; наймані працівники, які самі займаються господарською діяльністю та безпосередньо займаються реалізацією виготовленої продукції або товарів; особи, щодо яких були порушені кримінальні справи (припинені за нереабілітуючих обставин); особи, які вчинюють

дії з підготовки до вчинення злочинів (протиправна вимога чи погрози на припинення законної господарської діяльності тощо); особи, які є членами організованих злочинних формувань, їх лідери та «авторитети», які намагаються нелегально контролювати бізнес-структури. Отже, до цієї категорії ми відносимо осіб, які у зв'язку зі своєю діяльністю мають можливість протидіяти законній господарській діяльності.

Виявленню та припиненню протидії законній господарській діяльності передують обов'язкове з'ясування документів, що засвідчують факт реєстрації суб'єкта господарювання, а також отримання ліцензії на окремий вид діяльності (компанії-агресора, підприємства, які поглинається) [4, с. 51–53].

Також вивченню підлягають такі документи:

- документи, що свідчать про здійснення господарської діяльності (транспортні, виробничі, бухгалтерські тощо);
- документи, в яких відображаються фінансові розрахунки (банківські платіжні доручення, роздруківки за рахунками тощо);
- чорнові записи (блокноти, нотатки, розрахунки, розписки, електронні документи тощо);
- контент-аналіз повідомлень у ЗМІ, мережі Інтернет, де можуть розміщуватися оголошення про продаж підприємства (компанії).

Порівняння результатів оперативно-розшукової діяльності, аналізу інформації, отриманої за запитом із зазначених органів, у підсумку свідчить про певні факти незаконного втручання в господарську діяльність підприємства.

Все це необхідно вивчати для того, щоб у майбутньому порівняти зі сумнівним рішенням суду щодо незаконної зміни правовласника.

На підготовку до вчинення злочину вказують:

1. Створення для компанії таких умов, за яких буде неможливо здійснити швидке виведення активів або ж обтяжити її істотними зобов'язаннями, що значно знизить вартість підприємства.

До таких дій належать накладення арешту на підставі судових рішень на всі значущі активи підприємства, а також заборони менеджменту підприємства укладати відповідні угоди на здійснення товарно-матеріальних та банківських операцій.

2. Цільове придбання акцій (частини) за рахунок за боргованості компанії для того, щоб встановити юридичний контроль над її підприємствами.

3. Створення умов, які перешкоджають проведенню строкових додаткових емісій акцій з метою зменшення частки участі компанії

(підприємства-власника) в статутному капіталі у відсотковому відношенні. Такі умови зазвичай створюються або шляхом накладення заборон на проведення додаткових емісій за допомогою рішення суду, або за допомогою досягнення відповідних неформальних домовленостей з уповноваженими реєструючими органами виконавчої влади на ринку цінних паперів.

4. Вжиття заходів, спрямованих на нейтралізацію дій окремих акціонерів компанії (підприємства).

Ці заходи іменуються блокуванням. У результаті використання цього прийому в корпоративній боротьбі акціонер (власник великої кількості акцій) компанії, принаймні, на деякий час, позбавляється можливості здійснювати права щодо акцій, які йому належать. За допомогою блокування агресор також досягає зменшення загальної кількості голосів на загальних зборах акціонерів (учасників) компанії, необхідних для ухвалення важливих рішень.

Окремим способом нейтралізації власників великих пакетів акцій є передача реєстру іншому реєстратору на підставі рішень судів згідно з позовною заявою.

5. Здійснення ворожих корпоративних дій стосовно компанії.

В основному ці дії зводяться до проведення позачергових загальних зборів акціонерів (учасників) компанії і формування паралельних органів управління підприємством. Також часто ворожі корпоративні дії матеріалізуються у вигляді судового рішення і рішень органів управління компанії. Щодо компанії ініціюється значна кількість надуманих позовних заяв, що скеровуються в суд.

6. Проведення політики, спрямованої на дестабілізацію ситуації в компанії, а також створення агресором різних проблем із постачальниками, споживачами, податковими і правоохоронними органами, органами державної влади і управління.

Вказані дії зводяться до скерування різних скарг і заяв у державні, правоохоронні та фіскальні органи. Часто компанії-агресори вдаються до безпідставного звернення до правоохоронних органів з метою кримінального переслідування керівників підприємства, його основних акціонерів.

Значна увага приділяється також роботі з контрагентами підприємства: основних постачальників і покупців забезпечують дезінформацією про близьке банкрутство компанії. На основі цього постачальники відмовляються постачати комплектуючі на умовах відстрочки платежу, вимагаючи передоплати. Такі раптові зміни збутової політики основних постачальників можуть повністю паралізувати нормальну роботу компанії (підприємства), при цьому її керівництво вимушене

здійснювати діяльність у двох напрямках: з агресором і з власними контрагентами.

7. Проведення потужної компанії в засобах масової інформації, спрямованої на дискредитацію керівництва підприємства, його основних акціонерів.

8. Здійснення заходів, які сприяють перехопленню управління компанії.

Ці заходи забезпечують встановлення фізичного контролю над компанією.

1. Вжиття заходів, які сприяють фізичному захопленню компанії, тобто наявність звернення до державних, приватних охоронних структур або до членів організованих злочинних формувань з метою захоплення компанії за винагороду.

Заходи щодо запобігання вчинення протидії законній господарській діяльності:

1. Реформування судової системи України.

2. Всезагальне підвищення культури підприємництва: це прозорість конкурентних відносин, підтримання ділової репутації суб'єктів господарювання.

3. Вдосконалення чинного законодавства.

Удосконалення потребують: Господарський, Цивільно-процесуальний та Кримінально-процесуальний кодекси, Закони України «Про господарські товариства», «Про виконавче провадження», податкова система України.

4. Залучення громадськості та преси до боротьби з вказаними злочинами. По-перше, будь-який випадок чи прояв рейдерства потрібно висвітлювати в ЗМІ. По-друге, потрібно боротися з рейдерством шляхом силового відстоювання своїх об'єктів колективом власників (мітинги тощо).

5. Об'єднання зусиль спецпідрозділів Служби безпеки України, органів внутрішніх справ та прокуратури, спрямовані на виявлення протидії законній господарській діяльності.

6. Дієва організація боротьби з корупцією та посилення відповідальності в цьому напрямі правоохоронців, суддів та інших державних службовців.

Кримінальний кодекс України визначає протидію законній господарській діяльності, яка характеризується пред'явленням протиправної вимоги, поєднаної з погрозою застосування насильства щодо потерпілого або близьких йому осіб, пошкодження чи знищення їх майна.

Вимога може полягати у категорично висловленій пропозиції:

- 1) припинити займатися господарською діяльністю;
- 2) обмежити таку діяльність;
- 3) укласти угоду;
- 4) не інтонувати укладену угоду [5, с. 556].

Висновок. Особливості виявлення і припинення злочинів, пов'язаних із протидією законній господарській діяльності, полягають у вчасному отриманні інформації про звернення корпорацій агресорів до судових інстанцій, з метою зміни правовласника, а також про їх підготовку до рейдерських захоплень. Також необхідно організувати проведення оперативно-розшукових заходів з метою документування погроз потерпілим підприємцям щодо обмеження чи припинення законної господарської діяльності.

1. Боротьба з господарськими злочинами: навч. посібник / Ф.А. Лопушанський, В.П. Філонов, Ю. Л. Титаренко; НАН України, інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – Донецьк, 1997. – 159 с.

2. Рейдер (економіка). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

3. Зеркалов Д.В. Рейдеры: пособие / Д.В. Зеркалов. – К.: КИТ, 2007. – 188 с.

4. Руденко О.О. Незаконна господарська діяльність: наук.-практ. / О.О. Руденко, С.І. Николаюк, Д.Й. Никифорчук. – К.: КНТ, 2008. – 160 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

Гула Л.Ф. Особенности выявления и пресечения преступлений, связанных с противодействием законной хозяйственной деятельности.

Рассмотрен вопрос относительно выявления и прекращения преступлений, связанных с противодействием законной хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, противодействие, рейдерство, предупреждение, выявление преступлений.

Gula L.F. Features of detection and suppression of crimes related to counter action to the legitimate business activity.

The problem concerning the detection and suppression of crimes, related to counteraction with legal economic activity is considered in this article.

Key words: economic activity, counteraction, raider, warning, exposure of crimes.

Стаття надійшла 25 вересня 2012 р.